

BİLGİ KÖPRÜSÜ: İSLAM MEDENİYETİNİN BATI'YA MİRASI

Dünyanın ilk üniversitesi kabul edilen Karaviyyin Üniversitesi. 859 yılında Fâtıma el-Fihri adlı bir kadın tarafından kuruldu. Papa II. Silvester burada eğitim aldı ve dünyanın çoğunluğunun hâlen kullandığı Arap rakamlarını Avrupa'ya taşıdı. İbni Haldun, İbni Rüşd gibi önemli bilim insanları da bu üniversitede eğitim gördü.

Tarihçiler, İslam öncesi dönemi "**Ca-hilliye**" olarak tanımlar. Ancak bu-radaki "cahillik" okuma-yazma bil-memek değil; merhametin yerini barbarlığın, adaletin yerini hunharlığın aldığı bir toplumsal yapıdır. 550-610 yılları arasındaki bu karanlık tablo, 610 yılında Hz. Peygamber'in İslam dirl-ni tebliğiyle değişmeye başladı. Ardından gelen **Dört Halife dönemi** (632-661) ve Şam merkez-li **Emeviler** dönemi (661-750), bu yeni mesajın sınırları aşarak bir dünya medeniyetine dönüş-mesinin ilk evreleri oldu.

VII. yüzyılda Kuzey Afrika'yı tamamen kontrolü altına alan Emevi Devleti, Avrupa'yı hedefine koydu. VIII. yüzyılın başın-da, Kuzey Afrika Valisi Musa b. Nusayr'ın desteğiyle Berberi kumandan **Tânk b. Ziyâd**, bugün kendi adıyla anılan **Cebel-i Tânk** (Gibraltar) bo-gazını geçerek İber Yarım-a-dasına ayak bastı.

Rivayet odur ki; Tânk b. Ziyâd, askerlerinin geri dönme düşünce-sini zihinlerinden silmek için geldikleri gemileri yakardı. Karşısında Vizigot ordusu, ar-kasında ise uçsuz bucaksız deniz vardı. Hitabet tarihine altın harflerle geçen o meşhur konuş-masında şöyle haykırdı:

"Ey insanlar! nereye kaçabilirsiniz? Arkanızda de-niz, önünüzde düşman... Allah'a and olsun ki, sizin için sabır ve sadakatten başka yapacak bir şey yok! İyi bilin ki, siz bu adada alçaklar modii-sindeki yetimlerden daha az imkânâna sahipsiniz. Karşınızda düşman, askerleri ve silahlarıyla sizi bekliyor. Yiyecekleri sebil gibi, sizin neyiniz var? Kılıçlarınızdan başka sığınacağınız ve düşmanları-nızın elinden **kapabildiğinizden başka yiyeceği-niz yok. Uzun süre azıksız kalıp da bir şey becere-**

mezseniz, yerinizde yeller eser..."

Bu sarsılmaz irade, Vizigot Kralı Rodrigo'yu ağır bir yenilgiye uğrattı ve İber Yarımadası kısa sü-rede Müslümanların yönetimine geçti. Hz. Pey-gamber'in vefatından sadece 80 yıl sonra Hicaz çöllerinden çıkan bu ruh, 100 yıl dolduğunda Paris'in kaplılarına (234 km yakınına) kadar ulaş-mıştı. İnanılması güç bu gerçeği ünlü tarihçi Phi-lip Hitti şöyle dte getirmişti:

"Resûlullahın vefatından yüz yıl sonra, onun yerine hükümet eden ve Şam'da oturan İslam halifeleri, Çin'den Fransa içlerindeki Gaufler ül-kesine kadar uzanan bir imparatorluğa baş-kanlık ediyordu."

Kurtuba'da Avrupa'nın ilk tıp fakültesi kuruldu. Avrupa kraları tedavi için buraya gelir, gördükleri nezaket ve temizliğe hayran kalırlardı.

Pax-Islamica: İslam Barışı ve Altın Çağ

VIII. ve X. yüzyıllar arasın-da, Pireneler'den Filipinler'e uzanan topraklarda özgün bir kültürel alan oluştu. Bu dönem, insanlık tarihinin gör-düğü en büyük huzur ve bilim dönemlerinden biri olan **Pax-Islamica (Dünya İslam Barışı)** olarak adlandırıldı. Bilim, felsefe ve sanat, bu dönemde daha önce eşine az rastlanır doruklara ulaştı.

750 yılında Abbasiler Bağdat'ta halifeliklerini ilan edince, Emevi hanedanından **Abdurrahmân b. Muaviye** Endülü's'e kaçarak burada yeni bir dönem başlattı. **Kurtuba** (bugünkü Cordoba) başkent oldu ve şehir kısa sürede Bağdat ve Kahire ile yarışan, dünyanın en önemli üç bilim merkezinden biri haline geldi. Öyle bir hoşgö-rü ortamı oluştu ki, Yahudiler tarih kitaplarında "Yahudilerin Altın Çağı (Golden Age of Jews)" olarak anılacak huzur dönemini Müslümanların idaresi altında yaşadılar.

Hazin Bir Veda: Endülüs'ün Gözyaşları

Ancak her yükselişin bir inişi, her baharın bir hazanı vardır. Katalan Kralı Fernando ile Kastilya Kraliçesi (Pasaklı) İsaibel, 1476 yılında evlenerek Hristiyan birliğini kurdular. Birlikte Müslümanlara karşı büyük bir saldırı başlattılar. Gırnata Sultanlığı (Beni Ahmer Devleti'nin son emiri Ebû Abdullah, 1492 yılında şehri teslim edip ayrılırken, Sierra Nevada dağlarının tepesinden dönüp son kez şehre baktı ve ağlamaya başladı. Annesinin ona söylediği şu sözler, çok etkileyicidir:

"Ağla oğlum ağla! Erkek gibi karşı durup çarpışmanın düşmanla, bari kadınlar gibi ağla!"

Bugün o tepeye hâlâ "Mağriblinin Gözyaşı Tepesi (El Último Suspiro del Moro)" denir. Bu acı veda, İstiklal Marşı şairimiz merhum Mehmet Akif'in mısralarında yer bulur:

"Endülüs'ün tahtından alınan bahtı kara,
Savaşırken o güzel mülkü verip ağıyara,
Tırmanır bir kayanın sırtına etrafa bakarak,
Bırakıp çıktığı cennet gibi zümrüt ovalar,
Başlar ağlatmaya biçareyi hümgür hümgür
Karşından vâide sultan bunu pek haklı görür,
Der ki: "Çarpışmanın erkekler gibi düşmanlarla;
Şimdi hiç yoksul kadınlar gibi olsun ağla!"

Bu dönemde Endülüs'ten Gırnata Sultanı XII. Muhammed Ebû Abdullah oc-Sağır'ın gönderdiği bir elçi Osmanlı Sultanı II. Beyazıt'ın huzuruna çıkar ve yardım ister, sonra şair Ebû'l-Bekâ Sâlih b. Şeif er-Rundî'nin "Endülüs Mersiyesini (Risâ'ü'l-Endelüs, 1267)" çıkarıp sultana uzatır. Çok uzun olan sarsıcı mersiye'nin birkaç mısrası şu şekildedir:

Çıkan iner, kalkan düşer, her yükselişin var bir sonu...

X. yüzyılda sadece Kurtuba'da yaklaşık 600.000 el yazması eserin bulunduğu devasa bir kütüphane varken, o dönemde Avrupa'da birkaç yüz kitaba sahip olmak büyük bir zenginlik sayılıyordu.

Niçin bunca günür; maldan, mülkten, ad'dan, san'dan insanoğlu?

Oluştur ne var ki olduğu gibi dursun, hiç değişmesin.

Sen de gök gibisin, bir gün masmavi güneşi, bir gün bulutlu.

Bir Medeniyetin Mezara Sığmayan Mirası

Endülüs yıkıldı belki ama arkasında modern dünyayı inşa eden bir ışık bıraktı. Bu mirasın en dikkat çekici noktaları şunlardır:

Üniversite Kültürü: Dünyanın ilk üniversitesi kabul edilen **Karaviyyin Üniversitesi**, 859 yılında Fâtıma el-Fihri adlı bir kadın tarafından kuruldu. Papa II. Silvester bile burada eğitim aldı ve dünyanın çoğunluğunun hâlen kullandığı Arap rakamlarını Avrupa'ya taşıdı. İbni Haldun, İbni Rüşd gibi önemli bilim insanları da bu üniversitede eğitim gördü.

Bilim ve Tıp: Kurtuba'da Avrupa'nın ilk tıp fakültesi kuruldu. Avrupa kralları tedavi için buraya gelir, gördükleri nezaket ve temizliğe hayran kalırdı.

Kütüphaneler: X. yüzyılda sadece Kurtuba'da yaklaşık 600.000 el yazması eserin bulunduğu devasa bir kütüphane varken, o dönemde Avrupa'da birkaç yüz kitaba sahip olmak büyük bir zenginlik sayılıyordu.

Barış Kültürü Modeli: Endülüs'te farklı kültür ve inançların bir araya gelmesiyle bilimi, sanatı ve

aklı zirveye taşıyan eşsiz bir medeniyet dönemi yaşandı.

Endülüs'ün 781 yıllık serüveni hüznüyle noktansa da İslam medeniyeti Selçuklu ve Osmanlı üzerinden günümüze kadar sönmeyen dev bir meşaleyi ateşledi. Bugün, Türkiye dahil 57 İslam ülkesinde İslam medeniyet geçmişten aldığı güçlü ilhamla yoluna karartlıkla devam etmektedir. İslam medeniyetinin sessiz ama kalıcı etkisini, yazımızın sonraki bölümlerinde daha yakından inceleyeceğiz.

